

කාය පදයේ ව්‍යාකරණ විග්‍රහය සහ කාය වර්ගීකරණය

සූත්‍ර දේශනා සහ අටුවා විග්‍රහයන් ඇසුරින් සකස් කළ විද්‍යාත්මක සටහන්
පොත (පරිපූර්ණ සංස්කරණය)

1. කාය පදයේ ව්‍යාකරණ විග්‍රහය

සූත්‍ර මූලාශ්‍රය: [සංයුක්ත නිකාය - මහාසූත්තම සූත්‍රය / බුද්ධභික්ෂු පාළි](#)

අටුවා විග්‍රහය: [සමන්තපාසාදිකා සහ පරමත්ථපෝඨිකා අටුවා විග්‍රහයන්](#)

ව්‍යාකරණ නිෂ්පත්තිය: 'කාය' යන පදය සකස් වන්නේ "චි" (රැස්බිරිම් අර්ථයෙන්) යන ධාතුවෙනි. "චිනාඨිති කායෝ" යන ව්‍යුත්පත්තියට අනුව, බොහෝ කොටස් එකට රැස්වන බැවින් හෝ එකතු වන බැවින් එය 'කාය' නම් වේ.

අටුවාවාරීන් විභන්සේලා මෙයට තවත් ප්‍රධාන අර්ථකථන දෙකක් සපයති:

- සමුහවිධේන කායෝ: වෙන් වෙන් ධර්මයන් හෝ කොටස් රාශියකගේ එකතුවක් (කල්‍යාණයන්) යන අර්ථයෙන් කාය නම් වේ.
- කුච්ඡිකානං අයානං ආයෝගි කායෝ: නිශ්චිත වූ, පිළිතුරු සහගත වූ කෙස්, ලොම් ආදී කුණාට කොටස්වල සහ කෙලෙස් ධර්මයන්ගේ උපදින ස්ථානය (ආය) වන බැවින් 'කාය' නම් වේ.

2. නාම-රූප ක්‍රමය (කාය වර්ග 2)

සුභ ඔලාශ්‍රය: [දීඝ නිකාය - මහානිදාන සූත්‍රය \(DN 15\)](#)

අටුවා විග්‍රහය: [සුමංගලවිලාසිනී දීඝනිකාය අටුවාව](#)

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි සත්ත්ව පුද්ගල සංකල්පය නාම සහ රූප යන කාය ද්විත්වයකට බෙදා දැක්විය හැක:

- **නාමිකාය (Mental Body):** චේදනා, සංඥා, සංස්කාර, විඥාන යන අරූපී ධර්මයන්ගේ සහ චෛතසිකයන්ගේ සමුහයයි.
- **රූපකාය (Physical Body):** පටව්, ආපේ, තේජෝ, වායෝ යන සතර මහා භූතයන්ගෙන් සහ ඒවායින් හටගත් උපාදාය රූපයන්ගෙන් සමන්විත භෞතික ශරීරයයි.

අටුවාවෙහි මෙය දක්වන්නේ, නාම ධර්මයන්ගේ රැස්වීම නාමිකාය ලෙසත්, රූප ධර්මයන්ගේ රැස්වීම රූපකාය ලෙසත්ය. එකක් නොමැතිව අනෙකකට පැවතිය නොහැකි පරිදි මේවා එකිනෙක බැඳී පවතී.

3. පරමාර්ථ ක්‍රමය (කාය වර්ග 2)

සුභ ඔලාශ්‍රය: [සංයුක්ත නිකාය - සමිද්ධි සූත්‍රය / මහාසුඤ්ඤාම සූත්‍රය](#)

අටුවා විග්‍රහය: [සාරත්ථප්පකාසිනී සංයුක්තනිකාය අටුවාව / විසුද්ධිමය මහාවිකාව](#)

සම්මුඛ වශයෙන් පවතින 'මම', 'අනුන්', 'පුද්ගලයා' හෝ 'සත්ත්වයා' යන හැඟීම පරමාර්ථ වශයෙන් විනිවිද දැකීමේදී පවතින්නේ ධර්ම සමුහයක් පමණි. පරමාර්ථ ක්‍රමයට අනුව කාය වර්ග දෙකකි:

1. **විඥානගත කාය (පරමාර්ථ නාම):** අරමුණු දැනගන්නා ස්වභාවය සහිත, වින්ත-චෛතසික පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ එකතුවයි.
2. **අවිඥානගත කාය (පරමාර්ථ රූප):** කිසිදු දැනගැනීමේ ශක්තියක් නොමැති, ස්වභාවික නියමයන්ට අනුව වෙනස් වන රූප පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ එකතුවයි.

අටුවා විග්‍රහයට අනුව, පරමාර්ථ වශයෙන් කිසිදු ස්ථිර ආත්මයක් නොමැති අතර, හේතු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් හටගත් ශූන්‍ය ධර්ම රාශියක් පමණක් ක්‍රියාත්මක වේ.

4. විඤ්ඤාණ කලාපය (කාය වර්ග 6)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [මජ්ඣිම නිකාය - ඡත්තක සූත්‍රය \(MN 148\)](#)

අටුවා විග්‍රහය: [පපංචසූදනී මජ්ඣිමනිකාය අටුවාව](#)

බාහිර හා අභ්‍යන්තර ආයතන සට්ටනයෙන් හටගන්නා වූ විඤාන (දැනගැනීම්) සමූහයක්, ඒවායේ උපදින ද්වාරයන්ට අනුව කාය වර්ග 6ක් ලෙස දක්වා ඇත:

• 1. චක්ඛුච්ඤ්ඤාණ කාය (ඇස ඇසුරු කළ විඤාන රැස)	• 4. ජ්ඣිභාවිඤ්ඤාණ කාය (දිව ඇසුරු කළ විඤාන රැස)
• 2. සෝභවිඤ්ඤාණ කාය (කන ඇසුරු කළ විඤාන රැස)	• 5. කායවිඤ්ඤාණ කාය (කය ඇසුරු කළ විඤාන රැස)
• 3. සාණවිඤ්ඤාණ කාය (තහස ඇසුරු කළ විඤාන රැස)	• 6. මනෝවිඤ්ඤාණ කාය (මනස ඇසුරු කළ විඤාන රැස)

අටුවා මතය පරිදි, මේවා තනි තනිව හට නොගෙන වෛතසික රැසක් සමඟ සමූහ වශයෙන් හටගන්නා බැවින් 'විඤ්ඤාණකාය' නම් වේ.

5. ඵස්ස කලාපය (කාය වර්ග 6)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [මජ්ඣිම නිකාය - ඡත්තක සූත්‍රය \(MN 148\)](#) / [සංයුත්ත නිකාය](#)

අටුවා විග්‍රහය: [සම්මෝඤ්ඤාණ විභංග අටුවාව](#)

ආයතන සට්ටනයේදී සිදුවන ස්පර්ශය (ඵස්ස) ද්වාරයන්ට අනුව ඵස්ස කලාප හෝ කාය 6කට බෙදේ:

• 1. චක්ඛුසම්ඵස්ස කාය (ඇසේ ස්පර්ශ සමූහය)	• 4. ජ්ඣිභාසම්ඵස්ස කාය (දිවේ ස්පර්ශ සමූහය)
• 2. සෝභසම්ඵස්ස කාය (කනේ ස්පර්ශ සමූහය)	• 5. කායසම්ඵස්ස කාය (කයෙහි ස්පර්ශ සමූහය)
• 3. සාණසම්ඵස්ස කාය (තාසයේ ස්පර්ශ සමූහය)	• 6. මනෝසම්ඵස්ස කාය (මනසේ ස්පර්ශ සමූහය)

අටුවාවෙහි දක්වන්නේ, ස්පර්ශය යනු භෞමික ධර්මයන් එක් කරන ප්‍රධාන බලවේගය වන අතර, එය සැමවිටම අදාළ ඉන්ද්‍රියයක් කේන්ද්‍ර කරගනිමින් සමූහයක් ලෙස ක්‍රියාත්මක වන බවයි.

6. වේදනා කලාපය (කාය වර්ග 6)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [මජ්ඣිම නිකාය - ඡත්තක සූත්‍රය \(MN 148\)](#)

අටුවා විග්‍රහය: [පපංචසුද්ධී අටුවා විවරණය](#)

ඵස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් හටගන්නා වූ ජීවිත වේදනා (විඳිම්) සමූහයක් වේදනා කාය 6ක් ලෙස හඳුන්වයි:

• 1. වක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා කාය (ඇඟේ ස්පර්ශයෙන් උපන් විඳිම් රැස)	• 4. පච්චාසම්ඵස්සජා වේදනා කාය (දිවේ ස්පර්ශයෙන් උපන් විඳිම් රැස)
• 2. සෝතසම්ඵස්සජා වේදනා කාය (කහේ ස්පර්ශයෙන් උපන් විඳිම් රැස)	• 5. කායසම්ඵස්සජා වේදනා කාය (කයෙහි ස්පර්ශයෙන් උපන් විඳිම් රැස)
• 3. ඝාණසම්ඵස්සජා වේදනා කාය (හෘසයේ ස්පර්ශයෙන් උපන් විඳිම් රැස)	• 6. මනෝසම්ඵස්සජා වේදනා කාය (මනසේ ස්පර්ශයෙන් උපන් විඳිම් රැස)

අටුවා විග්‍රහයට අනුව, සැප, දුක් හෝ අභ්‍යවිච්ඡේදය වූ සියලු විඳිම් ද්වාර හය අනුව මෙසේ කලාප වශයෙන් වෙන්කර හඳුනාගත යුතුය.

7. සංඥා කලාපය (කාය වර්ග 6)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [සංයුත්ත නිකාය - උපදානපටිච්ඡත්ත සූත්‍රය \(SN 22.56\)](#)

අටුවා විග්‍රහය: [සාරත්ථප්පකාසිනී අටුවා විග්‍රහය](#)

අරමුණු හඳුනාගැනීමේ ස්වභාවය ඇති සංඥා ධර්මයන්, ඒවායේ අරමුණු (ගෝචර ආයතන) අනුව සංඥා කාය 6කට බෙදේ:

• 1. රූපසංඥා කාය (රූප හඳුනාගන්නා සංඥා රැස)	• 4. රසසංඥා කාය (රස හඳුනාගන්නා සංඥා රැස)
• 2. සද්දසංඥා කාය (ශබ්ද හඳුනාගන්නා සංඥා රැස)	• 5. පොට්ඨඛිඛසංඥා කාය (ස්පර්ශ හඳුනාගන්නා සංඥා රැස)
• 3. ගන්ධසංඥා කාය (ගඳ ප්‍රච්ඡේද හඳුනාගන්නා සංඥා රැස)	• 6. ධම්මසංඥා කාය (මනේ අරමුණු හඳුනාගන්නා සංඥා රැස)

අටුවා පාඨයන්ට අනුව, සංඥාව මඟින් අරමුණු සලකුණු කරගන්නා අතර, එම ක්‍රියාවලිය අදාළ අරමුණු වර්ගය අනුව වෙන වෙනම කලාප ලෙස සටහන්.

8. චේතනා කලාපය (කාය වර්ග 6)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [සංයුත්ත නිකාය - ඛට්ඨකිය සූත්‍රය \(SN 22.79\)](#)

අටුවා විග්‍රහය: [පරමත්ථපෝතිකා අභිධර්ම විවරණය](#)

තර්ම සහස් කිරීමේ මූලික ශක්තිය වන චේතනාව (සංචේතනා), අරමුණු කරන විෂයයන්ට අනුව චේතනා කාය 6ක් ලෙස ප්‍රභේද වේ:

• 1. රූපසංචේතනා කාය (රූප කෙරෙහි ඇතිවන චේතනා රැස)	• 4. රසසංචේතනා කාය (රස කෙරෙහි ඇතිවන චේතනා රැස)
• 2. සද්දසංචේතනා කාය (ශබ්ද කෙරෙහි ඇතිවන චේතනා රැස)	• 5. පොට්ඨඛිඛසංචේතනා කාය (ස්පර්ශ කෙරෙහි ඇතිවන චේතනා රැස)
• 3. ගන්ධසංචේතනා කාය (ගඳ පුවඳ ඇතිවන චේතනා රැස)	• 6. ධම්මසංචේතනා කාය (ධර්ම අරමුණු කෙරෙහි ඇතිවන චේතනා රැස)

අටුවාවෙහි දක්වන පරිදී, සිත මෙහෙයවා කර්ම රැස් කිරීමේදී ක්‍රියාත්මක වන ප්‍රධාන සංස්කාර බලවේගය මෙම චේතනා කලාපයන්ය.

9. තණ්හා කලාපය (කාය වර්ග 6)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [දීඝ නිකාය - මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය \(DN 22\) / සංයුත්ත නිකාය](#)

අටුවා විග්‍රහය: [විභංග අටුවා සහ මූලවිකා විග්‍රහයන්](#)

සංසාර බැඳීමට හේතු වන තෘෂ්ණාව (ඇලීම) ද අරමුණු වන විෂය පථයන්ට අනුව තණ්හා කාය 6ක් ලෙස වෙන්කර දක්වා ඇත:

• 1. රූපතණ්හා කාය (රූපයන්ට ඇලෙන තෘෂ්ණා රැස)	• 4. රසතණ්හා කාය (රසයන්ට ඇලෙන තෘෂ්ණා රැස)
• 2. සද්දතණ්හා කාය (ශබ්දයන්ට ඇලෙන තෘෂ්ණා රැස)	• 5. පොට්ඨඛිඛතණ්හා කාය (ස්පර්ශයන්ට ඇලෙන තෘෂ්ණා රැස)
• 3. ගන්ධතණ්හා කාය (ගඳ පුවඳට ඇලෙන තෘෂ්ණා රැස)	• 6. ධම්මතණ්හා කාය (මනෝ අරමුණුවලට ඇලෙන තෘෂ්ණා රැස)

අටුවා මතය අනුව, මෙම තණ්හා කායයන් විත්ත සන්තානය දැඩිව වෙළඟන්නා සිදුම් මනෝභාවයන්ගේ ඵලතුවකි.

10. කොටස් රැස (කාය වර්ග 32 - දෙතිස් කුණපය)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [බුද්දත්තපාඨ පාළි - ද්විත්විංශනාමෝ \(Khp 3\) / මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය](#)

අටුවා විග්‍රහය: [විසුද්ධිමග්ග - කායගතාසති නිර්දේශය](#)

භෞතික රූපකායෙහි පවතින පිළිකුල් සහගත ස්වභාවය අවබෝධ කරගැනීම සඳහා ශරීරය කොටස් 32කට (ද්විත්විංශනාම) බෙදා දක්වයි. ඒවා 'කාය වර්ග 32' ලෙසද හැඳින්වේ.

පඨවි කොටස් (තද ගතියෙන් යුත් කොටස් 20):

කේසා (කෙස්), ලෝමා (ලොම්), නඛා (නිය), දන්තා (දත්), තවෝ (තම), මංසං (මස්), තසාරා (තතර), අට්ඨි (ඇට), අට්ඨිමිංජා (ඇටමිදුළු), චක්කං (චකුගඩු), සදායං (සාදය), යසනං (අස්මාව), ක්ලේමිකං (දලමුව), පිහකං (බහලුව), පථ්ථායං (පෙතහළු), අත්තං (බඩවැල), අත්තභූණං (බඩවැල් මූල), උදරියං (නොපසුණු ආහාර), කර්මං (මළුවත්), මත්ථලංගං (මොළය).

ආපේ කොටස් (වැගිරෙන ගතියෙන් යුත් කොටස් 12):

පිත්තං (පිත), සෙමිකං (සෙම), පුඛ්ඛෝ (පැරව), ලෝහිතං (ලේ), සේදෝ (ඩහදිය), මේදෝ (තෙල්), අස්ස (කළුල්), වසා (වෙදතෙල්), ඛේලෝ (කෙළ), සිංසානිකා (සොටු), ලසිකා (සතුරු), මුත්තං (මුත්‍ර).

අටුවා විග්‍රහය: විසුද්ධිමග්ගයෙහි දක්වන පරිදී, මෙම දෙතිස් කුණප කොටස් වර්ණ, ස්වභාව, දිශා, අවකාශ සහ උපදින ස්ථාන වශයෙන් මෙතෙහි කීරීමෙන් කායගතාසති භාවනාව සම්පූර්ණ වී ප්‍රඥාව උපදී.

11. සතර මහා ධාතු ක්‍රමය (කාය වර්ග 4)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: මජ්ඣිම නිකාය - මහාසත්ථපදෝපම සූත්‍රය / මහා රාහුලෝවාද සූත්‍රය / ධාතුච්ඡාය සූත්‍රය

අටුවා විග්‍රහය: පසංචසුද්ධී මජ්ඣිමනිකාය අටුවාව / විසුද්ධිමත්ත - ධාතුච්ඡායාන නිර්දේශය

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දේශනා කර ඇති පරිදි, සම්මුති වශයෙන් 'මගේ ශරීරය' කියා ගන්නා මේ භෞතික රූපකාය පරමාර්ථ වශයෙන් ගත් කල ස්වභාව ධර්මයන් (ධාතු) 4ක එකතුවකි. ඒවා මෙසේ වෙන් වෙන් කාය වර්ග (කලාප) ලෙස දක්වා ඇත:

- 1. පඨවි කාය / පඨවි ධාතුව (Earth Element Group): ශරීරය තුළ පවතින තද ගතියෙන් හෝ රළු ගතියෙන් යුක්ත (ඛරගතං) කොටස්ය. අටුවාවට අනුව මෙහි ලක්ෂණය 'පභිට්ඨාන' (පිහිටීම) හෝ 'උපත්ථම්භන' (ආධාර කිරීම) යි.
- 2. ආපෝ කාය / ආපෝ ධාතුව (Water Element Group): ශරීරය තුළ පවතින වැගිරෙන (ද්‍රවගතං) හෝ එකිනෙක අලවන ස්වභාවය ඇති කොටස්ය. අටුවාවට අනුව මෙහි ලක්ෂණය 'පග්ගරණ' (වැගිරීම) සහ 'ආබන්ධන' (බැඳ තැබීම) යි.
- 3. තේජෝ කාය / තේජෝ ධාතුව (Fire Element Group): ශරීරය තුළ පවතින උණුසුම් හෝ දැසවන ස්වභාවයයි (තේජෝගතං). අටුවාවට අනුව මෙහි ලක්ෂණය 'උණ්තත්ත' (උණුසුම්) වන අතර ප්‍රධාන කාර්යය රූප කොටස් දැසවීමට ලක් කිරීමයි.
- 4. වායෝ කාය / වායෝ ධාතුව (Wind Element Group): ශරීරය තුළ පවතින හැසීම, සලිඟ වීම හෝ තල්ලු කිරීම් කරන වායුන්ය (වායෝගතං). අටුවාවට අනුව මෙහි ලක්ෂණය 'විභට්ඨිතන' (පිම්බීම/ආතතිය) සහ 'සමුදිරණ' (වලහය) යි.

12. අස්ස-පස්ස ක්‍රමය (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කාය)

සත්‍ය මූලාශ්‍රය: [මජ්ඣිම නිකාය - ආනාපානසති සූත්‍රය \(MN 118\) / චූළචේදියුල්ල සූත්‍රය \(MN 44\)](#)

අටුවා විග්‍රහය: [පපංචසූදනී අටුවාව / විසුද්ධිමග්ග - ආනාපානසති නිර්දේශය](#)

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආනාපානසති සූත්‍රයේදී ඉතා පැහැදිලිවම දේශනා කොට ඇත්තේ ආශ්වාසය (ඇතුළුට හන්සා ගැස්වීම) සහ ප්‍රශ්වාසය (පිටතට හෙළන හුස්ම) යනු මේ මහා ශරීරය තුළ පවතින භවත් ඵත්තරා සුවිශේෂී ශරීරයක් හෙවත් 'කාය' වර්ගයක් බවයි.

දේශනා පාඨය: "අස්සාසපස්සාසා අහං භික්ඛවේ අත්ඤ්ඤතරං කායං වදාමි ඵත්තරං කායානං" (මහණෙනි, මම මේ විවිධ වූ ශරීරයක් අතුරින් ඵත්තරා කායයක් ලෙස ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් හඳුන්වමි).

චූළචේදියුල්ල සූත්‍රයේදී "අස්සාසපස්සාසා කායසංඛාරෝ" යනුවෙන් දක්වන පරිදී, රූප කය පවත්වා ගැනීමට සහ චලනය කිරීමට බලපාන ප්‍රධානම කායික ශක්තිය (සංස්කාරය) මෙයයි.

අටුවා විග්‍රහය:

1. **වායෝ සමුහවේදන කායෝ:** ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසය යනු තනි ධර්මයක් නොව, සිත නිසා හටගන්නා වූ (ඵත්තප්) වායෝ ධාතු අංශු රාශියකගේ අඛණ්ඩ ගැලීම්කි, සමුහයකි. ඵඛැවින් එය 'කාය' නම් වේ.
2. **කරප්කාය පටිඛද්ධත්තා:** භෞතික ශරීරය (කරප් කය) සහ සිත නිසාවෙන්ම හුස්ම රැල්ල හටගන්නා ඛැවින්, සමස්ත භෞතික කයට ඛැදී පවතින කයක් බඳු නිසා මෙය 'අස්ස-පස්ස කාය' ලෙස හඳුන්වයි.